

**SIMO HEININEN
Suomalaisen lähetystyön
kriisi: Martti Rautasen
kirjeet Carl Hugo Hahnille
1888–1895. Suomen kirk-
kohistoriallisen seuran
toimituksia 237. Helsinki:
SKHS 2019. 118 s.**

Martti Rautanen on tuttu nimi lähetystyön historiasta kiinnostuneille ja luultavasti monille vanhemman polven suomalaisille laajemmaltikin. Rautanen teki mittavan uran lähetystyöntekijänä nyky-Namibian alueella vuodesta 1870 kuolemaansa vuoteen 1926 saakka. Hänestä julkaistiin vuonna 1994 Matti Peltolan kirjoittama elämäkerta *Martti Rautanen: Mies ja kaksi isänmaata*, ja hän on merkittävä henkilö Suomen Lähetysseuran historiassa. Muutoin Rautaseen liittyvä tutkimus on kuitenkin ollut jokseenkin vähäistä. Rautanen jätti jälkeensä suuren määrän kirjallista aineistoa, mutta koska Rautasen kotikieli oli saksa, myös hänen päiväkirjansa ja lukuisat kirjeensä ovat saksankielisiä. Tämä on epäilemättä vähentänyt Suomessa hänestä tehtyjä tutkimuksia. Kirkkohistorian emeritusprofessori Simo Heininen nyt suomentamat kolmisenkymmentä Rautasen kirjettä 1800-luvulta saattavat tuoda Rautasen kiinnostuksen kohteeksi uusillekin lukijoille.

Kirjaan saksasta suomennetut 30 kirjettä Martti Rautanen kirjoitti saksalaiselle lähetystyöntekijälle Carl Hugo Hahnille vuosina 1888–1895. Kirjeet ovat arkistoituina Kapkaupungissa. Carl Hugo Hahn oli protestanttisen Reinin Lähetysseuran voimahahmoja, joka oli matkustanut Euroopasta eteläiseen Afrikkaan

1840-luvun alussa. Hän oli perustamassa nykyisen Namibian keskiosien alueelle lähetystyötä hereroiden pariin. Juuri Hahn oli se henkilö, joka suositteli Suomen Lähetysseuralle työn aloittamista Ambomaaksi kutsutulla alueella Lounais-Afrikassa. Sinne Suomen Lähetysseuran ensimmäiset lähetystyöntekijät saapuivatkin kesäkuussa 1870 mukanaan Martti Rautanen. Hahn oli ollut auttamassa suomalaista lähetystyötä alkuun, mutta kirjeiden kirjoitusaikana hän asui Etelä-Afrikassa. Välimatkan vuoksi Rautanen ja Hahn eivät juuri voineet tavata, mutta kirjeet onneksi kulkivat. Heininen otaksuu osan kirjeistä kadonneen aikojen saatossa. Vain nämä 30 kirjettä ovat säilyneet.

Suomalaisen lähetystyön kriisi sisältää Rautasen kirjeiden ohella lyhyen johdannon ja taustoituksen. Mukana on myös muutama valokuva, joita on nähty aiemmin monissa Lähetysseuran julkaisuissa. Kirjan loppuun on koottu lyhyet henkilötiedot kirjassa mainituista Suomen Lähetysseuran lähetystyöntekijöistä, lähdeluettelo sekä englanninkielinen tiivistelmä. Heinisen suomennokset ovat eloisia ja sujuvia. Taustalle Heininen on lukenut myös Rautasen päiväkirjamerkinnot samoilta vuosilta, ja muutamaan otteeseen hän tekeekin mielenkiintoisia huomioita näistä kahdesta eri lähteestä: toisinaan jokin asia tulee mainituksi vain toisessa, samalla kun kaksi eri lähdetä luovat yhdessä kiinnostavan kokonaisuuden.

Kirjan nimi, *Suomalaisen lähetystyön kriisi*, viittaa nimenomaan ajanjaksoon, jolloin kyseiset kirjeet kirjoitettiin, sillä 1880–1890-luvut olivat

Ambomaan-lähetystyölle todella koettelevia. Työalueen lähetystyöntekijät vähenivät ja vaihtuivat tiuhaan – Rautasta lukuun ottamatta – mikä johtui lähinnä kuoleman- ja sairaustapauksista. Lisäksi seuran taloudellinen tilanne oli tiukka ja Lähetysseura kohosi kotimaassa ankaraa kritiikkiä muun muassa sanomalehtien sivuilla. Kuten Heininen johdannossa toteaa, näinä vuosina lähetystyö oli pitkälti Martti Rautasen varassa. Jos asiat olisivat menneet toisin, koko lähetystyö Ambomaalla olisi tuolloin saattanut päättyä. Työntekijöiden lisäksi seuran johtokin vaihtui usein, ja seura sai pitempiä aikaisia ja näkemyksellisen johtajan vasta Jooseppi Mustakalliosta, joka astui tehtävänsä vuonna 1895.

Heininen asettaa suomentamansa kirjeet niiden kontekstiin noin 30-sivuisessa johdannossa. Siinä käsitellyiksi tulevat Rautasen tausta sekä hänen suhteensa seuran johtoon ja muihin lähetystyöntekijöihin. Lyhyesti sivutaan myös lähetyksen suhdetta kolonialismiin ja paikallisiin hallitsijoihin. Teksti on selkeä ja avartava johdanto sitä seuraaviin kirjeisiin. Heininen tekee muista läheteistä myös kriittisiä huomioita Rautasen silmin. Ratkaisu luo kuvan Rautasen omasta taitavuudesta kollegoihinsa verrattuna. Tämä mielikuva onkin osin oikeutettu, olihan Rautanen työurallaan eräänlainen ambo-lähetyksen selkäranka ja hänen työnsä oli varsin monipuolista, minkä lisäksi hän kohosi myös paikallisten arvostamaksi hahmoksi.

Ensisijaisesti Rautasen päiväkirjoista poimitut mielipiteet muista läheteistä ovat mielenkiintoisia ja tuntuvat miltei

tirkistelyltä. Heininen mainitsee itsekin Rautasen tekevän arvioita varsin suorasukaisesti. Weikkolinit riitelivät ”päivät päästään”, ja Yrjö Roihan nais-suhteista huhuttiin; katekeetta Hakala taas oli Rautasen mielestä ”saamaton, laiska ja juoppo” (s. 16–20). Kenties johdantoon olisi voinut mahduttaa muutaman sanan arvion myös Rautasesta itsestään. Etenkin myöhempinä vuosina 1900-luvun puolella hänen näkemyksensä törmäsivät uudistusmielisempien lähetystyöntekijöiden kanssa. Rivien välistä erimielisyydet toki näkyvät myös Rautasen suorissa arvioissa kollegoistaan. Ylipäätään vuoden 1895 jälkeistä aikaa koskevat tapahtumat jäävät jokseenkin vaille mainintoja. Tämä on toki ymmärrettävää, kun kirjan varsinainen tarkoitus ei ole tarjota Rautasen elämäkertaa vaan näiden harvoin hyödynnettyjen kirjeiden käännökset.

Kirjan johdanto-osaan olisin kaivannut vielä muutamaa virkettä kirjeistä itsestään. Heininen arvioi Rautasen kirjoittaneen Hahnille Ambomaan-työn alkuvuosista asti, mutta nämä tekstit eivät ole säilyneet. Myös vuosilta 1888–1895 kirjeissä on aukkoja. On kiinnostavaa, että muutkin suomalaislähetit kirjoittivat Hahnille. Samoin olisi ollut syytä mainita jo alussa, miksi yksi kolmestakymmenestä kirjeestä on jätetty suomentamatta. Ilmeisesti syy on siinä, ettei tuossa kirjeessä käsitellä lähetystyötä vaan Ambomaan kulttuuria ja maantiedettä, mutta olisin silti toivonut kirjettä mukaan – tai perusteluja tehdyille ratkaisulle jo johdantoon. Pohdin myös, olisiko kirjeiden loppumista huhtikuuhun 1895 ollut syytä erikseen

selittää. Hahn kuoli marraskuussa 1895, mutta kirjeiden loppumista ei kuitenkaan kirjoiteta auki. Olisiko Heinisen lukemista Rautasen päiväkirjoista kenties löytynyt Rautasen omia sanoja hänen ajatuksistaan suruviestin saapussa lähetysasemalle Ondongaani?

Carl Hugo Hahn oli Rautaselle eräänlainen isähahmo, ja kirjeissään Hahnille Rautanen vaikuttaa rehelliseltä ja avoimelta. Johdannossa Heininen pohjustaa tätä kertomalla muun muassa Hahnia ja Rautasta yhdistäneestä kiinnostuksesta paikallisiin kieliin sekä perhesuhteista, sillä Hahn oli Rautasen pojan Reinhold Rautasen kummi.

Erityisesti huomio kiinnittyy lukuisiin valituksiin Suomen Lähetysseuran johdosta, jota Rautanen vaikuttaa pitäneen jotakuinkin kykenemättömänä työhönsä. Kirjeissään Rautanen nimittää johtokuntaa esimerkiksi ”elähtäneeksi ja luutuneeksi korporaatioksi”. Hän arvostelee johtokuntaa muun muassa siitä, millä perusteilla hakijoita valittiin läheteiksi ja lähetettiin Afrikkaan: ”Sellaiset ihmiset, jotka eivät saa kotona aikaan mitään kunnollista, valitaan lähetystyöhön. Millaisia tuloksia on silloin odotettava?” (kirje 12.11.1889). Kritiikkiä saa myös se, missä muodossa lähettien kirjeitä seuran lehdessä julkaistiin. Lisäksi Rautasen mielestä johtokunnalla ei ylipäätään ollut käsitystä käytännön lähetystyöstä ja siitä, mitä toiminnan pyörittäminen Ambomaalla oikein vaati. Raha oli jatkuva kiistanaihe seuran johdon ja lähetien välillä. Rautanen tietää myös laajemmin Suomessa käydyistä keskusteluista, sillä hän toteaa Suomessa olevien lähetysmielisten pappien olevan niin ikään

tyytymättömiä johtokuntaan (kirje 16.1.1890).

Rautasen lukeneisuus ja kiinnostus eri asioihin ovat selvästi esillä myös Hahnille osoitetuissa kirjeissä. Rautanen oli varsin kiinnostunut muun muassa ambojen kielestä ja kulttuurista kuin myös alueen maantieteestä. Hän keräsi tietoa näistä aiheista ja kertoi sitä eteenpäin muun muassa juuri Hahnille. Erityisen pitkän kuvauksen Rautanen on ilmeisesti kirjoittanut Hahnille 12.7.1889 kuvatessaan Ambomaan maantiedettä ja historiaa. Vaikka Heininen on käynyt kirjeen läpi, siitä ei valitettavasti ole teoksessa suomennosta, vain maininta kirjeen olemassaolosta. Kirje on julkaistu vain kirjan saksankielisessä laitoksessa – mistä tosin ei ole mainintaa kuin tässä yhteydessä. Heinisen pitkäksi kuvailema kirje olisi kuitenkin voinut hyvin mahtua tähän vain noin 100-sivuiseen kirjaan.

Simo Heinisen suomennokset Martti Rautasen Carl Hugo Hahnille osoittamista kirjeistä tuovat nämä kirjeet kaikkien luettaviksi. Tämä ei ole ansiokasta pelkästään kielen vuoksi vaan jo siksi, että kirjeet sijaitsevat arkistossa Kapkaupungissa. Kirjeet myös tuovat esiin, että suomalaiset lähetystyöntekijät eivät olleet tekemisissä vain toistensa kanssa, vaan yhteys saksalaisiin kollegoihin oli vahva.

Käännökset ovat sujuvia, ja kirjan ulkoasu on selkeä. Merika Pyörökiven suunnittelema kansi, jossa otsikon taustalle asettuvat valokuvattu kirje ja Rautasen persoonallinen käsiala, on hieno. Kuvat useista kirjeiden keskeisimmistä henkilöistä tuovat eloa. Kenties yksi oikolukukierros olisi voinut silti olla paikallaan: esi-

merkiksi muutamien kirjeiden päiväyksiin on lipsahtanut ilmeisen näppäilyvirheen vuoksi vuosi 1690 (nootti 93). Myös nootissa 167 käytetty sana "alkuasukkaat" kalskahtaa korvaan. Vanhahtavan ja arvottavan käsitteen olisi helposti voinut korvata jollain neutraalilla sanalla.

Vaikka kirjeitä olisi voinut taustoittaa vielä paremmin, ei se toisaalta ole juuri tämän teoksen tehtäväkään. Syvällisemmät analyysit kirjeiden sisällöstä ja taustasta jäävät tuleviin tutkimuksiin, joihin tämä kokoelma toivottavasti lukijoita innostaa.

Essi Huuhka, FM
Yleisen historian
tohtorikoulutettava
Turun yliopisto

PETER C. PHAN
Asian Christianities:
History, Theology, Practice.
Maryknoll: Orbis Books
2018. 318 s.

Georgetownin jesuiittayliopiston professori, vietnamilaissyntyinen vuonna 1975 pakolaisena Yhdysvaltoihin muuttanut Peter C. Phan jatkaa uusimmassa kirjassaan aasialaisen teologian äärellä. Kirjan taustana on kirjoittajan vuonna 2010 Birminghamin yliopistossa pitämä Edward Cadbury -luentosarja, jolla hänen aiheensa käsittelivät roomalaiskatolisen kirkon historiaa ja teologiaa Aasiassa. Phan jatkoi näiden teemojen käsittelyä myöhemmin eri kirjoissa ja aikakauskirjoissa ilmestyneissä artikkeleissa, jotka

on nyt julkaistu kootusti arvioitavana olevassa teoksessa. Mukana on myös muutama aiemmin julkaisematon artikkeli.

Kirja on jaettu kolmeen teemaan: kirkon historiaan Aasiassa, erilaisiin aasialaisen teologian teemoihin sekä muutamaa aasialaisesta kristinuskosta ja teologiasta nousevaan käytännölliseen näkökulmaan. Kirja ei siten ole johdonmukaisesti etenevä yhtenäinen teos, vaan pikemminkin se pyrkii tarjoamaan laajan katsauksen aasialaiseen kristinuskoon ja teologiaan. Tämän vuoksi kirjaa voikin lukea valikoiden oman kiinnostuksen pohjalta.

Kirjan johdannossa Phan selittää, miksi hän otsikoi kirjansa *Asian Christianities*. Kirjoittajan mukaan Aasiassa ei ole vain yhtä kristinuskon muotoa, vaan kristinuskon ilmenee monin tavoin pluralistisessa Aasiassa hyvin monenlaisena. Phanin mielestä pluralismin tulee näkyä teologian tekemisen sisällössä ja metodeissa, ja tämä moninaisuus näkyy myös kirjan sisällössä.

Kirjassa on 16 artikkelia, joista seuraavassa arvioin muutamia mielestäni kiinnostavimpia. Historiaosion Phan aloittaa tarkastelemalla roomalaiskatolisuutta Aasiassa Vatikanin toisen kirkolliskokouksen jälkeen. Phan painottaa, että konsiillin reseptio Aasiassa on korostanut vahvasti sitä, että kirkon Aasiassa tulee olla myös Aasian kirkko ja aasialainen kirkko. Tämä tarkoittaa, että konteksti ei ainoastaan ole ulkoinen paikka tai tausta, jossa kirkko on, vaan konteksti määrää kirkon itseymmärrystä ja sen olemisen tapaa. Tärkein Vatikaani II:n aasialaisen reseption toteuttaja on Phanin mukaan jo

1970-luvulta lähtien ollut Aasian katolisten piispainkonferenssien federaatio (FABC). Phan kirjoittaa, että yksi merkittävä FABC:n teologinen painotus on Jumalan valtakunta -keskeisen ja teosentrisen ekklesiologian kehittäminen. Tässä keskeisenä painopisteenä ei ensisijaisesti ole kvantitatiivinen kasvu eivätkä kirkon rakenteelliset reformit. Niiden sijaan tärkeäksi tulee etsiä sellaista kirkon olemisen tapaa, joka on pastoraalisesti ja hengellisesti sopiva Aasian sosiopoliittisiin, taloudellisiin, kulttuurisiin ja uskonnollisiin konteksteihin. Phanin mukaan kirkon uusi olemisen tapa Aasiassa on asettua dialogiin Aasian kontekstuaalisten realiteettien kanssa. Näihin kuuluvat kulttuurit, uskonnot ja Aasian sosiopoliittiset realiteetit, erityisesti Aasian köyhät. Phanin mielestä uusi olemisen tapa ei kuitenkaan merkitse sitä, että kristittyjen tulisi hylätä usko, jonka mukaan Jumala on sovittanut Kristuksessa maailman ja hänessä tarjoaa pelastuksen kaikille.

Tarkastellessaan katolisen kirkon historiaa Aasiassa Phan nostaa esille Vatikanin evankeliumin levittämisen kongregaatiosion (*Propaganda fide*) vuonna 1659 julkaiseman ohjeen, joka osoitettiin nykyisen Vietnamin alueella toimineille apostolisille vikaareille. Ohjeessa kehoitetaan noudattamaan seuraavia neljää periaatetta: 1) kouluttamaan paikallisia ihmisiä, joiden joukosta valitaan papit ja myös piispat, 2) pitämään yllä läheisiä suhteita Roomaan, 3) pysyttelemään erossa kansallisesta politiikasta sekä 4) kunnioittamaan paikalliskulttuureja ja tapoja. Ohjeessa sanotaan muun muassa (s. 28): "Älä millään lailla tai mistään syystä